

UHVAĆENO PISMO

Usred ljetnjeg žaropeka nađe se na Cetinju Ilija Vladović i kaza se vladici.

Ja sam Aleksin sluga i pratilac.

Kojeg Alekse?

Sina Karađorđeva.

Objeručke prihvati toga čovjeka i ukaza mu pažnju kao da je sam Aleksa došao. A Ilija se raspriča pred vladikom i Simom kako se k Srbiji primiče ruska vojska i kako je Aleksa s tom vojskom krenuo i uputiće se i k Crnoj Gori. Gotovo stalno bolesni vladika osjeti malo plamena na obrazu i lice mu se razvedri. A Simo nije znao šta da čini od veselja. Nešto kivan na Miloša Obrenovića (nije mu priznao zasluge za službu), radovalao se što Karađorđev sin ide s ruskom vojskom. A zatim, u izgledu su bile velike bitke i uzburkani dani vojevanja – čemu se Simo unaprijed veselio i bio spreman čak da šenluči.

Vladika kaza Simu da napiše pismo Aleksi (nosiće ga Ilija Vladović), da mu poželi ratnu sreću i javi kako su Crnogorci spremni da mu se pridruže kad bude došao trenutak. Ode Simo i, onako u zanosu, nakiti i što mu je vladika rekao i što nije i čak nazva Aleksu «gospodarem serbskoga naroda» i knezom. I malo potom donese vladici pismo i vladika ga potpisa.

Onda otpratiše Iliju prema Ostrogu i poručiše igumani da ne kazuje nikome ko je taj čovjek, već da ga pridržni nekoliko dana, dok se dobro odmori, pa da ga tek onda otprate k Srbiji.

I uputi vladika poslanicu glavarima crnogorskim i brdskim i opomenu ih da se spremaju da dostojno dočekaju i pomognu rusku vojsku, a dotle da ne ratuju jedni s drugima i «da ne ostanu zadnji od svakoga u vrijeme kad bi mogli najprvi biti». I na kraju, sa dosta staračke sjete, iskazuje svoju staru želju: «I tako mi ne ostaje druge, no ako živ dočekam, da vidim Ruse na ove strane, kako se u Boga uzdam da će doći, onda ću prikazati svačija djela od poslušanja i sloge, oli od neposluha i samovoljstva»... I ovu je priliku koristio da posavjetuje svoje ljude i da ih nekako privede k slozi.

S jeseni mu opet biva sve teže i već nikud ne izlazi. Ali, iz njegove ćelije odlaze glasnici s porukama i pismima. U jednoj od tih poruka vladika poziva narod da se odazove pri sakupljanju pomoći za Pečku patrijaršiju, koja je u velikoj nevolji i nestašici i «od Turaka oglobljena». Zna da je i njegov narod do kraja osiromašio, ali ipak šalje pečkog jeromonaha Avksentija i nada se da će domaćini crnogorski ponešto dati za Patrijaršiju, kao što su to i ranije činili.

Usred zime opet se pojavi kuga, te se vladika prene može od te vijesti. Zalivali su ga čajem i trljali sljepoočnice i podmetali mu ugrijane ploče ispod tabana.

Čim se malo pribrao, pisao je ruskom majoru Simu Orloviću:

»Piše mi Josif iz Ostroga, da ima više trideset danah otkad nije umrlo ni jedno čeljade od kužne bolesti u Bjelopavliće, no čujem da je u Pješivce pred Božić troje ili četvoro i po Božiću dvoje umerlo i da su onu ostalu čeljad zatvorili u pećine kod rijetke Obodštice».

Svaka od tih riječi jekne u vladici:

«U pećine usred velje zime i snjegova. Što uteče od kuge, podlegnuće gladi i studeni ili će najzad pasti od bratske puške-krvnice ili od sablje turske.»

Uz prve prolječne pupove, kad se već mogao oko podne otvoriti prozor, podnesoše vladici pismo od Pera Bogdanova, «koji vi ljubim svete ruke» - moli vladiku da mu uzajmi dva cekina, jer bez njih ne može ni kročiti, «a došla je velika nevolja od gladi. No za Boga, Gospodaru, smilujte se na mene, a tako mi Svete Gospeđe hoću vi ih vratiti.»

Pošljite mu dva cekina.

Onda sijevnu ljutita munja od samoga Miloševog konaka.

Ono nesrećno pismo, upućeno Aleksi, nekako je došlo u ruke kneza Miloša. Njegova sujeta bila je pogođena u najosjetljiviji živac. Zar da se kod njega živog, kod njega moćnog i bogatog, kod njega na tronu, naziva neko drugi «serbskim gospodarem»? I to baš Aleksa!

Knez to ne može da otrpi i spreman je da svu diplomatsku žuč izlije na glavu staroga vladike.

Stiglo je Miloševo pismo na Cetinje.

Potegnute su riječi teškoga kalibra: vladika je nezahvalnik, zatim i buntovnik, «a buntovnika nigde ne trpe»... No, Miloš ipak ne vjeruje da je vladika pisao to pismo – biće da je to maslo Sime Milutinovića, «koji vetar kapom tera i nosom nebo para» i koji je sasvim «pamet izgubio»; što on čini ne može se ni uzeti za ozbiljno, jer «ludama, obrazopiscima i stihotvorcima je sve slobodno činiti». Knez se uzda u časnu sjedinu vladčinu i nada se da on nije ni znao za to pismo.

«Tako, dakle? Najprije mi izređa sve najgore što je mogao, a poslije – kao bajagi – Simo je za sve kriv! Ako on zaista tako misli, zašto su mu bile potrebne one uvredljive riječi?»

Osjeća: knezu je veoma smetao kult Karađorđa koji je nicao i plamsao u Crnoj Gori.

Sam vladika bio je spjevao pjesmu «Pohvala Karadžiću», u kojoj kaže i ovo:

*A ja slavim viteza vojnika
Od slovenske krvi i jezika...*

I vladika se samom sebi kune: onim zlosrećnim pismom nije htio da uvrijedi nikoga; prosto, obradovao se, naivno i starački se obradovao vijesti da jedan Srbin (neka je Aleksa ili Miloš ili koji mu drago) vodi sa sobom veliku vojsku i da je u toj vojsci mnogo Rusa i da se na ovim stranama – u Hercegovini i Crnoj Gori – mogu od toga samo dobru nadati. Kamo sreće da se sve zaista tako i zbilo, makar knezu i ne bilo po volji!

Šta sad da se čini?

Oćutati? Ne može se, odveć je glasan bio Milošev top.

Otpisati mu. Ali šta i kako?

Vladika to ipak čini – ne toliko da sebe pravda (to možda i nema nikakva smisla), već samo da pokaže kako nije za potcjenjivanje ono što je njegova mala zemlja postigla, što je svojim mišicama i svojom krvlju osvojila slobodan krov više glave; neka je taj krov i malen, neka je taj krov i ubog... Jeste, srpski ustanici znali su to da cijene i okretali su oči prema ovim bratskim gorama, ali ovaj knez, on je nešto drugo; on kao da vjeruje da je moć u bogatstvu, da parom može svakoga podmititi ili mu skršiti vrat...

“No, neka to sada. Na svijetu je puteva koliko i ljudi.”

U odgovoru ipak mora nekako okriviti jadnoga Sima i javlja Milošu da ga je lišio dužnosti.

Simo, pak, ostade uz vladiku.

A vrijeme pomirljivom rukom pokri spor između vladike i kneza.